

Georg Kühlewind Alapítvány

Százhuszadik hírlevél

Alapítványunk 120. hírlevelében **Georg Kühlewind Karácsony** című könyvének (Székely és Társa Kiadó; Budapest, 1996) három részletét olvashatják. Sorrendjük a megjelent könyvben más, mint itt, ami jelzi, hogy az összeállítás valami másra szeretné felhívni az olvasó figyelmét. A három részlet így, ebben a sorrendben egyedi, szerkesztett válogatás. A fordítás az eredeti német kiadás [*Weihnachten – Die drei Geburten des Menschen*; Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1989] alapján készült. A bibliai idézeteket Károli Gáspár fordításában közöljük.

Fenyő Ervin

*

A harmadik születés - a kehely

Fordította

Böszörményi László

Az első születés természeti, a második a nevelés hatására történik, a harmadik teljes egészében az ember kezében van: ő határozza el rá magát, ő végzi el a tudatán azt a munkát, ami ehhez a születéshez vezet. A gondolkodó (egyszersmind akaró) figyelem iskolázásában alapvető jelentősége van a gondolkodástól a *gondolkodás átéléséhez* való átmenetnek. Ez, a tudati lélek szerkezetében adott, és először a tudatra való rálátás képességében jelentkező lehetőség beteljesítése. Az említett átmenet a következőképpen jellemezhető:

„Az ember a fizikai világban szokásos átélésnél erősebb akarati működést vezethet a közönséges, tudatos gondolkodásba. Ezáltal a gondolkodástól a *gondolkodás átéléséhez* juthat. A közönséges tudatban nem a gondolkodást, hanem a belőle adódó gondolatot éljük át. Létezik azonban egy olyan belső lelki munka, amellyel fokozatosan eljuthatunk oda, hogy ne a gondolatban, hanem magában a gondolkodás tevékenységében éljünk. Egy gondolat, ami nem egyszerűen a hétköznapi életből adódik, hanem *akaratlagosan* kerül a tudatba, azért, hogy gondolat mivoltában éljük át, másfajta erőket szabadít fel a lélekben, mint egy olyan, amit külső benyomások vagy a lélek hétköznapi élete hív elő. És ha a lélek ismételtén gyakorolja a közönséges életben csak kismértékű odaadást a gondolkodásnak – koncentrál a gondolatra, mint gondolatra –, akkor olyan erőket fedez fel magában, amelyek a közönséges életben nem működnek, hanem szunnyadnak, rejtve maradnak. Ezek olyan erők, amelyek csak *tudatos* alkalmazásukban fedezhetők fel. A lelket pedig egy, a felfedezésük nélkül nem létező átélésre hangoztatják. A gondolatok a rájuk jellemző étellel telítődnek, amelyet a gondolkodó (meditáló) saját lelkiségével összefüggőnek érez.

A gondolkodás életének ehhez a felfedezéséhez azonban tudatos akarat alkalmazására van szükség. Ez pedig nem lehet minden további nélkül az az akarat, ami a közönséges tudatban jelenik meg. Az akaratnak is más jellegűnek és más irányultságúnak kell lennie, mint az észleleti világ átélésében. A közönséges életben saját magunkat érezzük akaratumk vagy kívánságunk középpontjában – a kívánságban is egyfajta megállított akarat működik.

Az akarat az Énből áramlik ki és belemérül a vágyódásba, a testi mozgásba, a cselekvésbe. Az ilyen irányultságú akaratnak semmi hatása sincs a lélek felébredésére a közönséges tudatból. Létezik azonban egy olyan akaratirány is, amely bizonyos értelemben az előbbivel ellentétes. Ez az, amelyik akkor működik, amikor külső eredményre való tekintet nélkül az Én irányítását keressük. A gondolkodás adekvátá tételéért, az érzés tökéletesítéséért tett törekvésekben, az önnevelés minden mozzanatában ez az akaratirány nyilvánul meg. A meglévő ilyen irányultságú akaratirányi erők fokozatos erősítésében rejlik mindaz, ami a közönséges tudatból való felébredéshez szükséges. Különösen sokat segít ebben, ha teljes érületi odaadással fordulunk a természet életfolyamatai felé. Például igyekszünk egy növényt úgy megfigyelni, hogy nemcsak formáját követjük gondolatilag, hanem – azt lehetne mondani – érzésünkkel követjük belső életét, amely a szárban fölfelé törekszik, a levelekben oldalirányban bontakozik ki, és a virágban megnyitja belsejét kifelé. Az ilyen gondolkodással halkan vele rezdül az akarat; és ez az odaadásban kifejlesztett akarat, amely irányítja a lelket. Nem belőle ered, hanem hatással van rá. Először természetesen azt fogjuk hinni, hogy forrása a lélekben van. De a folyamat átélésében felismerjük, hogy az akarat megfordulása által a lélek rajta kívülálló szellemi ragad meg.

Ha az akarat ebben az irányban megerősödik és az említett módon áthatja a gondolkodás életét, akkor a közönséges tudat köréből valóban kiemelkedik egy másik, amely úgy viszonyul a közönséges tudathoz, mint az az álmokképekben való élethez. És az ilyen látó tudat helyzetéből lehet a szellemi világot átélésben megismerni.”¹

A természet szemlélésében – a figyelem intenzitásától függő mértékben – megvalósul a fent megkövetelt tudati irány: egy *befogadó*, *elfogadó* akarat, amely találkozik azokkal az ugyancsak akarattal áthatott kozmikus ideákkal, amelyeknek a természeti folyamatok az észlelhető *jelei*.² Mintha azt mondaná az emberi akarat: „legyen meg a Te akaratom.” Ezt *spontán* akaratnak nevezhetjük, bármily paradoxul hangozzék is ez.

Ezt a spontán akaratot találjuk meg minden művészeti tevékenységben és a gyermek játékában: nem véletlen, hogy például a zenélést „játásásnak” mondjuk.

Amit gyerekkorban a beszélőszervek tudatfölkötti zsenialitásban sajátítanak el, „tanulnak” meg, azt a művészeti tevékenységben a szerveknek – például a kezeknek – a gyakorlás révén kell magukévá tenniük, hogy hasonlóan spontán akarattal követhessék a művészi inspirációt. Ez az akarat egy az ugyancsak spontán figyelemmel, amely hagyja magát tartani és alakítani az adott

¹Rudolf Steiner: *Vom Menschenrätsel* GA 20; V. fejezet: *Kitekintés*, Dornach, 1984.

² Rudolf Steiner: *Die Sendung Michaels* GA 194; előadás 1919. november 30-án, Dornach, 1983; *Die Welt der Sinne und die Welt des Geistes* GA 134; előadás 1911. december 28-án, Dornach, 1979; *Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik*, GA 293; előadás 1919. augusztus 23-24-én, Dornach, 1980

művészet mindig *áramló* eleme által. Minden művészetben az áramló elem megtalálása az, ami a tevékenységet lehetővé teszi – a mű passzív befogadását is beleértve.

Az érzékelésben, a művészetben, a vallásos kultusz gyakorlásában és befogadásában is, a figyelem közönséges akaratát megfordítja a közönséges tudat ideáinál magasabb és hatalmasabb ideák világával való találkozás. A tudati iskolázás legfőbb nehézsége, különösen kezdetben, ennek a paradox akaratnak a megtalálásában áll, mert kezdetben semmilyen magasabb idea-jelleg nincs a láthatáron: a meditációs témák csak akkor *válnak* ilyenné, amikor „értelmük” megnyílik a meditáló figyelem számára. Ennek már szükséges előfeltétele a koncentrálttság és a megfordult akarat mozdulata.

Ez a koncentrált figyelem előzetes gyakorlással szerezhető meg, például a „kontrollált gondolkodás” gyakorlatával. Ebben egy egyszerű, ember-alkotta tárgyat veszünk témául, elképzeljük, gondolatokat fűzünk hozzá, körbejárjuk gondolatban, végül funkciójának ideáját³ tartjuk magunk előtt. A spontán, befogadó figyelmet, az „áradó”, a figyelmet megtartó és fenntartó elemet megtalálni *ebben* a gyakorlatban – úgy tűnik, az iskolázásba való belépés alapvető nehézsége. Mert e nélkül a „megfordított” akarat nélkül aligha sikerülhet megvalósítani a laza, görcsmentes és mégis koncentrált figyelmet, egyfajta „active relaxation”-t, aktív lazaságot.⁴ Már csak azért sem, mert a tudat iskolázásában a figyelemnek semmi *más* teendője nincs: nem kell ujjakat mozgatni, ecsetet vezetni stb.

Az említett esetekben a figyelem-akarat megfordulása mindig egy olyan ponton jön létre, ahol a szubjektum találkozik a *Logosz* interszubjektív, univerzális szférájával: például a zene, vagy Shakespeare, vagy a természet, vagy a kultusz nyelvével. Ahol az ember idea-élete magasabb ideákat érint, ott „befogadóvá”, érzékelővé válik, ott a figyelem újra engedi magát kitanítani, mint a gyerekkorban a beszédtanulás során.

A figyelmet az észlelt és megértett szó teszi *fogalmivá, intencionálissá*, mindig valamilyen fogalmi „valamire”, a nyelv fogalmiságai által nyújtott kristályosodási pontokra irányítottá. A beszédtanulás fázisában szó, fogalom és „dolog” (amennyiben a szó valami észlelhetőségre vonatkozik) még *egy*. A tudati lélekben⁵ azonban, amelyben a gondolkodás függetlenné vált a nyelvtől, a lényegében vagy funkciójában meg nem értett természeti dolog elidegenedik a gondolkodástól: külső jegyei alapján ismerjük meg. Ez a tudati magatartás az ember-alkotta dolgokra is kiterjedt, noha *ezek* funkcionális ideái a legteljesebb mértékben hozzáférhetőek az ember számára.

A „kontrollált gondolkodásban”⁶ az első, tapogatózó, a tárgy alakjára, tulajdonságaira, előállítására stb. vonatkozó gondolatmenetek és elképzelt képek után, a tapasztalat szerint a dolog *funkciója* és ezzel ideája kerül előtérbe, ami nélkül nem lenne *az* a dolog, ami nélkül nem tudnánk, hogyan működik. Ha a gyakorlat során nem vesszük észre magunktól a gondolkodásnak ezt a lehetőségét, akkor tanácsos külön figyelni rá. Mert a tárgy idea-jellegének

³ Georg Kühlewind: *Über das Erleben der Begriffe*; Das Goetheanum, 38/1984

⁴ Aldous Huxley: *The Art of Seeing*; London 1974

⁵ Georg Kühlewind: *A Szó világossága* (Klári Kiadó és Művészeti Műhely 2010); *A tudati lélek élete* c. fejezet.

⁶ Rudolf Steiner: *Meditációs könyv – Hogyan juthat az ember a magasabb világokról való megismeréshez?* GA 10; *A beavatás egyes hatásairól* c. fejezet (magánkiadás, Hendi Ilma fordítása, 1996); *Anweisungen für eine esoterische Schulung* GA 245; 1. fejezet, Dornach 1979; *A szellemtudomány körvonalai* GA 13; *A magasabb világok megismerése* című fejezet (Magyar Antropozófiai Társaság, év nélkül; Szilágyi Jenőné fordítását átdolgozta Dalmay Zoltán)

felragyogása által jelentős változások mennek végbe a gyakorlásban.⁷ Kezdetől fogva hasznos, ha a tárgyat nem statikusan, hanem működésében képzeljük el és gondoljuk, hogy így észrevegyük „szójellegét”. Ez gyógyítólag hat a tudati életre; nominalizmusát – a dolgok külső jegyei szerinti gondolasát – legyőzi a funkció ideájának intuitív újrafelfedezése.

Átéljük az ember-alkotta tárgyak méltóságát: új teremtés a Földön, az ember által. Erre a méltóságra és jelentőségre utal Rilke a *Duinói elégiák*ban:

...Mi talán csak azért vagyunk *itt*,
hogy nevet adjunk: Ház, Kapu, Híd, Korsó, Gyümölcsfa, Ablak –
s tán: Torony, Oszlop... – ámde *kimondani*, értsd meg,
mondani úgy, ó, mint ahogy azt bensőleg a dolgok
még sose vélték.

(*Kilencedik duinói elégia; Szabó Ede fordítása*)

S föntebb: csillagok. Újak. A Kín-Hon csillagai.
Lassan mondja nevük a Panasz: – Nézd ott van,
ott a *Lovas*, a *Bot*, s ama zsúfolt csillagi-képet
úgy hívják: *Gyümölcskoszorú*. Majd ott, hol a Pólus:
ott a *Bölcső*, *Út*, *Égő Könyv*, a *Bábu* s az *Ablak*.

(*Tizedik duinói elégia; Szabó Ede fordítása*)

A koncentrációban megérintjük a Logosz szférájának legalsó szintjét. A tudat így, a művészethez hasonlóan, egy magánál magasabb rendű elemmel találkozik, feltéve, hogy a gyakorlatban felvillan az ideák és értésük szójellegűségének tapasztalata. Ezen a ponton történhet a figyelem metamorfózisa, megfordulása, megtérése *befogadó* figyelemmé. Megtapasztalhatja, hogy noha a tárgy elképzelése és gondolása belőle magából áll, ezeket a lélek középpontjában működő Logosz kegyelméből hozza létre. A figyelem visszatér a Logosz szférájának áramló elemébe, amelyből vétetett.

A gyakorló így fölfedez saját lelkében egy magasabb lényt, egy magasabb Én-lényiséget. Mert ahol szó vagy bármi szójellegű tapasztalható, ott kell lennie egy forrásnak, és az csak Én-lény lehet. A magasabb Énnel való találkozás átélése ebben a látszólag igénytelen gyakorlatban egy új érzés forrása, amelyet a „biztonság és szilárdság”⁸ érzésének nevezhetünk. Ez az „Én vagyok”, az önálló, semmilyen „bizonyítékra” vagy támaszra nem szoruló szellemi lét átéléséből fakad. Egyszersmind éppen az ettől a találkozástól való félelem a legnagyobb

⁷Georg Kühlewind: *Tudatszintek* (Kláriss Kiadó és Művészeti Műhely, 2003) *Két tudatszint* A szabadság filozófiájában. (11. oldal; fordította: Baltigh Attila)

⁸Rudolf Steiner: *Anweisungen für eine esoterische Schulung* GA 245; 1. fejezet, Dornach, 1979

akadálya annak, hogy a figyelmet „elengedjük”, hogy úgy működjék, mint a művészetben – eltekintve attól, hogy nem jelenik meg az észleleti világban. Láthatóvá válik, milyen felbecsülhetetlen segítséget nyújthat a művészet a gyakorlónak, és az is, hogy hol vannak ennek a segítségnek a korlátai, miért nem helyettesítheti a művészet a megismerési iskolázást: a művészetnek mások a céljai, meg kell jelennie az érzékelhetőségben.

Az univerzális elem – a Logosz – jelenlétére a lélekben utal Hérakleitosz híres töredéke: „A léleknek Logosza van, önmagát növelő.”⁹ Ebből származik az emberi lény immanens „ellentmondása”: az ideák univerzális eleméből individuális intuíciókat tud meríteni.

A meditációhoz a figyelemnek már olyan erősnek kell lennie, hogy várakozólag, lényegében üresen és mégis összefogottan tudjon közeledni a kezdetben csak a szavak szintjén megértett témához: már megfordultan, már befogadóan, a magasabbra várakozóan, anélkül, hogy bármiféle képzetet alkotna róla, ami csak akadályozná a találkozást. A figyelemnek ehhez olyan hajlékonynak és önzetlennek kell lennie, mint egy zongorista ujjainak, amelyeket a zenei figyelem, a meditatív inspiráció vezet. Az élet, az élő szó tapasztalását a tudatban Pál így fogalmazza meg *Galátziabeliekhez írott levelében* (2, 20): „Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”.

A magasabbal való találkozásban erőt nyer az emberi lélek, hogy tegyen egy lépést a Logosz égi lajtorjáján fölfelé: a találkozás gyakran fájdalmas, néha kioltja a költő tudatát, „látását”, mint Dantéval többször is megtörténik (*Isteni Színjáték; Paradicsom* XIV. 76, XXIII. 35, XXV. 121, XXXIII. 76), de ugyanaz a nagyobb világosság ajándékozza meg mindig új, magasabb erővel a látásra. Beatrice megmagyarázza neki (XXX. 52):

A Szerelem, mely az eget csitítja,
üdv-fénnyel mindig így fogad magába,
hogy a gyertyát lángjához idomítsa.

(*Babits Mihály fordítása*)

A találkozás gyakori ábrázolása a harc az angyallal (*Mózes I. könyv*, 32, 24-29), amely „megfordítja” az emberi akaratot, a szójellegű figyelmet, amely a küzdelemben új alakot és nevet nyer. Az ilyen harc lényegét ábrázolja Rilke költeménye, *A Néző (A Képek Könyve)*. A vers utolsó két sora utal a lajtorján való felfelé haladásra, arra, hogy a fölfelé törekvő embert egyre magasabb rendű lények győzik le („Sein Wachstum ist: der Tiefbesiegte von immer Größerem zu sein.”):

Akit ily angyal eltipor,
bár nem szeret harcba vegyülni,

⁹ *Hérakleitosz műzái vagy a természetről* (Helikon Kiadó, Budapest, 1983). A fordítás a *Stemma* műhelyében készült Kerényi Károly vezetésével.

az vigaszul nagyként kerül ki,
s igazul ama kéz alól,
mely konokul formálta újra.
Nem vendégli győzelem.
Úgy nő, hogy *mind nagyobb*tól porba *sujtva*,¹⁰
nagyobb, nagyobb lesz szüntelen.

(Nemes Nagy Ágnes fordításának felhasználásával)

Ima és meditáció

A hétköznapiak tengerében az ünnepek békés szigeteket, időpontokat (kairoi) képeznek, amelyekben egymásra talál az isteni és az emberi, amikor időlegesen begyógyul az elválasztottság sebe, amikor igazi béke van, áthidalódnak, kibékülnek a kettősségek; és a világ újra világos, rendezett és szép – vagyis kozmosz. Mert ez a szó azt jelenti, hogy világrend vagy világszépesség. A béke valódi jelentése nyilatkozik meg abban, hogy az istenek és az emberek egy asztalhoz ülnek – mint *egykor*, az elválás előtt. Hogy *egy* nemzetség, hogy közös az eredetük, ez régi pythagoreus bölcsesség, és ugyanezt vallja Pindaros (Nemas VI 1-5) és előtte Hésziodosz (*Művek és napok*; 108) is.

Egy az emberek
és az istenek nemzetsége. Egy Anyától
veszünk
mind lélegzetet.
...
Mert egy az eredete
Isteneknek és a halandó embernek.

(Böszörményi László fordítása)

Ehhez az eredethez tér vissza a világ egy időre ünnepek alkalmából – ha az ünneplés igazi, valódi.

Ebben az esetben minden ünnepnap békeünnep. Már Ézsaiás is megnevezi a béke fejedelmét (*Ézsaiás* 9,6): „Mert egy gyermek adatik nekünk, fiú adatik nekünk, és az uralom az ő vállán

¹⁰ A vers utolsó sora Nemes Nagy Ágnes fordításában: *Úgy nő, hogy aki porba sújtja* (Rainer Maria Rilke: *Versek*; Ictus Kiadó Bt. 1995)

lészen, és hívják nevét: csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek, örökkévalóság atyjának, békesség fejedelmének!”

A modern ember számára azonban az ünnepek nem *adottak* – ha semmit sem tesz értük, akkor nem tudja őket valóban megünnepelni. Amit tehet értük, az imádkozás vagy meditáció. Ezek rokon mozdulatok, a továbbiakban kitérünk a köztük lévő azonosságra és különbségekre.

Egy mondat vagy egy szöveg tartalma egyetlen egység, téren és időn kívül. A kifejezésben belép az időbe, részekre tagolt, diszkontinuus formában – szavakban – jelenik meg. A szavak „összeolvasásában” a szavak nélküli „gondolkodás” feloldja a diszkontinuitásokat, és így helyreállítja az egységet. Ez az az élő, folyékony gondolkodás, amelyből a szöveg eredetileg származik. Ebben az eredeti állapotában minden gondolatot körülvesz egy érzésszerű és egy akarati burok, amelyek ugyanúgy egyén fölöttiek (interszubjektívek), mint maga a gondolati tartalom.

A kifejezés elvarázsolja a tartalmat, a megértés visszavarázsolja. Ez a kettős varázslat arra jó, hogy a tartalom ne legyen egyszerűen *adott*: az embernek hozzá kell *tennie* valamit az érzékelés kerülőútján keresztül. A tartalom így nem a magasabb természet közvetlen *hatása*. Ezért kell a szöveget mindig szavakra vagy jelekre bontani, és azután ismét helyreállítani.

A tartalom, ami egy közönséges, tehát *informatív* mondat megalkotásában kiindulópont és megértésében végállomás, az a meditációs mondatban kiindulópont egy további lépéshez, a *meditáláshoz*. Az informatív tartalom egy rejtett értelem jeleként szolgál, ahogy a közönséges mondatban a szavak és a hangzók jelölik az utat a tartalom felé. A meditáció során meghaladjuk ezt a tartalmat, ahogy a közönséges olvasásban vagy beszédre figyelésben is túl kell lépünk az egyes szavak, hangzók vagy betűk formáján.

A meditációs mondat esetében azért lehet lemondani az informatív tartalomról, mert mögötte ott egy másik, rejtett és végtelen tartalom. De a mondat informatív tartalmának mindenesetre érthetőnek kell lennie, különben nem lehet rejtett tartalmát „kitalálni” – mint ahogy a betűknek és a szavaknak is érthetőnek kell lenniük az olvasó számára, ha rekonstruálni akarja a tartalmat.

A meditálásban egy további lemondást is meg kell valósítani. Már a koncentrált figyelem során is, és különösen a folyékony, élő gondolkodásba, észlelésbe vagy képzetalkotásba való átmenet révén az ember testi-lelki-szellemi szerkezete a hétköznapiól eltérő helyzetbe kerül. Ezért a figyelem könnyen hajlamos az eleveenség, saját áramlásának *állapota* felé fordulni, ez az *elterelések* finom, nem közönséges fajtája. Könnyen elfelejtjük a témát a maga szójellegű érthetőségében, hogy a jelenlét állapotát egyfajta élvezet formájában éljük át.

A helyes meditációban le kell mondani a figyelemnek erről a mozdulatáról, erről az élvezetről. Ennek a legjobb módja, ha gondolati meditáció esetén a témát egyetlen szóba vonjuk össze, észlelési vagy képzelési meditáció esetében pedig visszatérünk a képhez. Állapotok, benyomások, megérzések, a téma fogalmi vagy szójellegű mivoltától független történések elterelnek a meditáció útjáról: a tudat emelkedése helyett a meditáló félúton oldalirányba mozdul egy magasabb szintű önértékelés irányába.

A meditációban a mondat gondolati egységéből kiindulva a rejtett, magasabb idea- vagy szójellegű tartalom felé haladunk. A magasabb jelentésnek is van mind érzésszerű, mind akarati burka, amelyekhez a magasabb jelentés szolgálhat kiindulópontként, útmutatóként. Az *imában*

az adott kifejezés megérinti, megszólaltatja az érzésburkot: az emelkedett érzés kiemeli az imádkozót hétköznapi tudatából, kezdetben a magasabb jelentés megkerülésével; ez később megjelenhet az imádkozás során. A felemelkedés első feltétele a megszólított felé való teljes odaadás, akinek léteben az imádkozó hisz, vagyis közvetlen evidenciája van róla. Enélkül nem lehet imádkozni. A második feltétel, hogy az áhítatba nem keveredik „önérzés”, magasabb önző érzés, ami hasonló veszélyt jelent az imádkozásban, mint a meditációban a figyelem elterelődése a tudat állapotára; az élvezet jellege is hasonló. Az odaadás a megszólítottnak és a szövegnek szól; az imában esetlegesen fellépő „tapasztalásoknak” legfeljebb másodlagos szerepük lehet. Rilke nagyon lényegeset mond a szentek imádkozásáról az *Első duinói elégiában*:

...a hatalmas szózat

szárnyra emelte őket; ám, lehetetlen lények,

rá se ügyelve, tovább is térdre borulta:

így hallgatták.

(Szabó Ede fordítása)

Talán fölösleges is mondani, hogy a helyes imádkozás soha nem lehet egoisztikus, a hétköznapra vonatkozó „konkrét kérés”. A *Miatyánk*, az *Ave Maria* – „*Úristen, kegyelemmel és igazsággal teljes, könyörülj*” – megmutatja a helyes imádkozás jellegét, amely általános marad, átengedi a konkretizálást annak a lénynek, akihez az imádkozó fordul. Azért az intuícióért imádkozunk, amely megmondja, hogy mit kell kérnünk, mert a hétköznapi tudat ezt nem képes megítélni. „*Könyörülj*” – ez kérés és annak beteljesülése egyszerre –, ha az ima igaz. A fölemeltetés erejét kérjük, az intuíció megvalósítását. Az ima, ha igazi, akkor már be is teljesült. A folyamatok nem kétpólusúak, mint a közönséges beszédben, hanem arra törekszenek, hogy egyetlen történéssé váljanak. Ezt el is éri néha, amikor a „beszélgetőtársak” egyetlen szöveget mondanak két oldalról: az imában az imádkozó eggyé válik a megszólítottal. Ennek az egységnek a kifejezéseit elsősorban a *János evangélium* 17. fejezetében találhatjuk meg, valamint a *Miatyánk*nak abban a mondatában, hogy „*Legyen meg a Te akaratod!*”. Az én akaratom az, hogy a Te akaratod történjék – egy akaratról van szó. Kezdetől fogva egyek.

A figyelem akarásának¹¹ fordulópontját az imában nyilvánvalóan a „*Legyen meg a Te akaratod!*” mondatban jelölhetjük meg. A fordulatot az idézi elő, hogy a megszólított megérinti az imádkozót az érzésben. Ezért hangzik fel a *Miatyánk*ban ezen a ponton az „akarat” szó, az Én-lény lényege. A mondat egyik értelme, hogy az Én-lény hassa át a figyelem akarását. Az imádkozó átengedi a tudatfölöttiben – a mennyben – lakozó megszólítottnak, hogy saját tudatát – a földi történetét – áthassa, formálja.

Ehhez az imádkozónak kell a lehetőséget megteremtenie, neki kell felkínálnia a „pecsétviaszt”. Ehhez tartoznak az imádságot kísérő mozdulatok, amelyek ma már talán csak utalnak valamire, ami korábban valóság volt, és amit a tudat fejlődése ismét azzá tehet: hogy a lélek erőit elvonjuk, elfordítjuk a testtől, hogy az imában teljesen és kizárólagosan a megszólított felé fordíthassuk őket. A fej meghajtása azt jelenti: „Tudati erőimet az észleleti világtól, a földitől, a láthatatlan felé akarom fordítani.” A kéz összekulcsolása azt jelenti: „Kezem erőit, amelyek különben a földi munkát végzik akaratom szerint, most a figyelem erőiként akarom használni,

¹¹ Lásd *A harmadik születés – a kehely* c. fejezetet.

míg kezeim nyugszanak.” A letérdelés azt jelenti: „Lábam erőit nem a testem hordozására használom, hanem lelkemet küldöm velük ahhoz, akihez imádkozom.” A földre borulás azt jelenti: „Megvonom testemtől az őt a Földön egyenesen tartó erőket, hogy feléd áramoljanak az én szellemi felegyenesedésemben.”¹² Ami az agy estében már megtörtént, hogy *nyugalmi* állapotban lévő szervként a tudati folyamatok tükrévé vált, az az imában további testrészekre, illetve az egész testre terjedhet ki. És ahogy egy új intuíció „visszaszorítja”¹³ az agy biológiai funkcióit, homeopátiás értelemben megsemmisíti a begyakorlott struktúrákat, úgy hat az ima jelzés-szerűen vagy reálisan a többi szervre. A kis mágia, amelyet a gondolkodás visz véghez az agyban, azáltal, hogy biológiai életét háttérbe szorítja és folyamataiba maga avatkozik bele cselekvőleg, az az imában kezdetben csupán a nyugalomba helyezett szervezetből felszabadított felfokozott figyelemerőkre terjed ki. E belső imádkozási mozdulat folytatásában rejlik a szó és az ima által történő *gyógyítás* lehetősége. Ennek fényében válik érthetővé, amit Steiner az áldozati szertartás mantráiról mond: „A mondatot úgy kell kimondani, hogy emberi tartalmának nincs jelentősége, de keresztüláramlik rajta a világban és az emberben lakozó isteni. A tanítvány így az átlátszóvá vált gondolatokon keresztül megláthatja az istenit. A mantrikus mondások recitálásakor nem a jelentésüket kell hallania, hanem magát a bennük áramló isteni erőt kell az áldozatban a szertartáshoz vezetnie. Az áldozatban akaratát és egész emberi személyiségét az isteni felé kell fordítania. Az áldozati szertartásokban sokszorosan jelent meg ez az irányultság. Ezt máig láthatjuk a Buddha-tartáson; láthatjuk, hogy az emberi végtagok olyan helyzetet vesznek föl, amely a külső földi tevékenységre nem alkalmas. Az embert így már tartása, végtagjainak helyzete is teljesen kiemeli a földi dolgokból, és ezáltal is, szellemi síkon végrehajtott cselekedetein keresztül is, az isteni felé fordul.”¹⁴

Az ima ősjelentését legtisztábban az angyalok „dicshimnuszán” keresztül érthetjük meg, amelyről többek között a zsidó-keresztény hagyomány is tudósít. Nagy botorság lenne azt képzelni, hogy Istennek bármiféle szüksége lehetne valamiféle „dicséretre”. Közelebb jutunk ennek a képnek az igazi értelméhez, ha meggondoljuk, hogy az angyali lények nem a szájukkal és a torkukból „énekelnek”, hiszen fizikai szerveik nincsenek. Az angyalok mindig azonosak azzal, amit cselekszenek: egész, szóval áthatott létükkel énekelnek, ők maguk a dicsőítő ének. Létüket Istentől veszik, a vele való összefonódás mértéke szerint, amely mégsem pusztítja el létüket, mert az szójellegű: ők Isten éneke. Az ő énekük és Isten éneke egy és ugyanaz a valóság. Dante így ír a szeráfokról és kerubokról, akik koncentrikus körökben forognak a pont körül, amely maga Isten (*Paradicsom* XXVIII. 100-102; 106-108):

Gyors lángjuk ég ki a szent kötelékből
a Pontot utánozva egyre jobban
látás szerint, ki mily magasba ér föl.

¹² Rudolf Steiner: *Metamorphosen des Seelenlebens* GA 58; 1909. X. 29-i előadás, Dornach, 1984; valamint: *Okkultes Lesen und okkultes Hören* GA 156; 1914. X. 6-i előadás, Dornach 1967.

¹³ Rudolf Steiner: *A szabadság filozófiája* GA 4; XII. fejezet - Kiegészítés az 1918-as kiadáshoz; Édesvíz Kft 1990

¹⁴ Rudolf Steiner: *Geistige Zusammenhänge in der Gestaltung des menschlichen Organismus* GA 218, Dornach 1976

...

S akként élvezik kéjeit a Jónak,
amint látással mélyeire hatnak
a minden észet megnyugtató Valónak.

(Babits Mihály fordítása)

A jelentős alkotó személyiségek esetében is hasonló a helyzet. Ibsen számos művén keresztül például bizonyosan a *kor szelleme* nyilatkozik meg; ennek nem mond ellent, hogy ő, akit teljes mértékben áthatott a norvég *népszellem* is, korának *individuális* képviselője volt. Minél jobban áthatotta alkotásaiban korának és népének szelleme, annál individuálisabb emberi szellem volt.

Az „adekváció”, a dicsőítő énekben vagy imában megszólítotthoz való hasonulás, alkalmazkodás az éneklő vagy imádkozó felemelkedése a megszólított felé. A hierarchikus lények rangját istenlátásuk intenzitása határozza meg; az embert az imádkozás intenzitása hozza közelebb az egyáltalán nem vagy alig értett szavak értelméhez, amikor a misében a „*Sanctus, sanctus, sanctus*”-t énekl. Az adekváció megismerő jellegéről olvashatunk például *János evangélista első levelében* (3,2): „*Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlóká leszünk Őhöz, mert meg fogjuk látni, amint van.*”

Az ima és a meditáció közötti legfontosabb különbség abban áll, hogy az imához hit kell – a megismerés inspiratív biztonsága – a megszólított magasabb Én-lényben. A meditációban ennek a hitnek *elvben* nem kell *előre* jelen lennie: a meditációt minden előfeltétel nélkül elkezdhetjük. Ima aligha képzelhető el anélkül, hogy ne hinnénk abban, aki felé az imában fordulunk. A meditáció szójellegű lénye a meditálót hamar a megtapasztalt magasabb Szó forrásához vezeti. amit megelőz a közvetlen belátás, hogy ami szójellegű, annak csak Szóra képes lény lehet a forrása. A meditáció és az ima így ugyanahhoz a tapasztalati szférához vezet. Egyáltalán nem zárják ki egymást, ellenkezőleg: kölcsönösen támogatják és erősítik egymást: a középkorban meg se lehetett őket különböztetni.

A „módszertani” vagy „technikai” különbséget a kiindulópontban lévő különbség magyarázza. Az imádkozót „megismerő érzése” vezeti a szöveg érzésbeli tartalmához, és ez teszi számára lehetővé, hogy megszólítsa a magasabb lényt. A meditáló ember közönséges, hétköznapi tudati szintjéről indul ki. Számára ezért – ideális esetben – a meditálás minden lépése világos és tudatos, akkor is, amikor tudata magasabb szintekre ér. Az emelkedés ereje a saját magasabb lényével¹⁵ helyreállított rezonancia. Az imában ez a harmónia előfeltétel.

Az átéltek esetleges ábrázolásában különbségek adódnak az első lépésekre vonatkozóan. Mivel a meditációban tudatosan éljük át a magasabb tudati szintre való átmenetet, ezért a meditáló inkább képes tapasztalatait fogalmi formába önteni. Az átélés magasabb szintjein a két út közötti különbség eltűnni látszik: magát a kifejezést is inspiráció segíti, vagyis teremtő részévé válik a tapasztalatnak, amely maga vezeti és irányítja.

¹⁵ Georg Kühlewind: *A Szó világossága* (Klári Kiadó és Művészeti Műhely 2010); *A mennyei lajtorja* és *A megtérés* c. fejezetek.

Találkozás az angyallal

Akár meditációban jön egy idea, akár „véletlenül”, váratlanul; a befogadásban az ember hétköznapi tudatán kívül van. Az idea közeledését megsejtjük, megérezzük, és a tudat kiemelkedik megszokott környezetéből, szokásaiból, mintha álmodna. Minél hatalmasabb az idea, annál inkább vesz benne részt a lélek, és annál jobban közelít az idea tapasztalása egy lény tapasztalásához. Az odaadottság fordított irányban veszi a fokokat a lény felé ugyanazon az úton, amelyen az megnyilatkozott a műben. Az idea lehet egy szó, egy gondolat. Ha a figyelem korábban, s ezért magasabban fogja fel, akkor élő működésként jelenik meg a befogadó számára. Ha a tudat még magasabban éri el az ideát, akkor egy lény, túlnyomórészt kegyelemből álló kinyilatkozásaként éli át. A legmagasabb fokon a befogadó lelke egyesül a lénnel magával: ez az élmény magában foglalja az összes megelőző megnyilatkozási szintet, mint ahogy az összes többi is magába foglalja a nála alacsonyabb fokokat. A modern ember rájöhetne arra, ami az archaikus ember számára minden különösebb gondolkodás nélkül is mindig világos volt: hogy egy idea csak valakitől, egy lénytől eredhet, legyen az ember vagy magasabb lény. A modern ember számára azonban a lényiség mibenléte rejtve marad, mert szinte kizárólag a testen, a testen éli át magát. A földi név a testre vonatkozik: az ember az egyetlen olyan szellemi lény, amelynek individuális fizikai teste van. A lény-látás elsötétedésekor ez az, ami a lénytől függetlenül érzékelhető és megnevezhető.

Amikor a halálban az ember leteszi természeti részét, akkor a hierarchikus lényekéhez közelálló létformába vált át: többé semmi sincs rajta, ami lényétől függetlenül érzékelhető lenne, mint a Földön. Akkor *csak* lény, és ez azt jelenti: szó, név azonos a „cselekvésével”, „feladatával”, „átalakulásaival”. Földi szó nem tudja kifejezni, valódi értelme csak a meditációban lelhető fel. Rudolf Steiner erről így ír:

„Ha abban, amit az ember kimond, elillanó szavakba ölt, egyszersmind önmagát is kimondaná, ha lénye és megnyilatkozása egy lenne – az lenne olyan, ahogy az emberek a halál és az új születés közötti időszak közepén találkoznak, megkülönböztetve és kinyilatkoztatva saját lényüket. Szó találkozik szóval, artikulált szó találkozik artikulált szóval, belülről élettől áthatott szó találkozik belülről élettől áthatott szóval. Maguk az emberek a szavak, összehangzásukban artikulált szó-lényük cseng össze. Ott úgy élnek az emberek, hogy semmilyen átlátszatlanság nincs jelen: ott valóban egymással élnek az emberek, és az egyik szó, ami az egyik ember, belemerül a másik szóba, ami a másik ember. Ott szövődnek azok a sorsszerű kapcsolatok, amelyek azután kihatnak a következő földi életre, és abban nyilatkoznak meg, hogy az emberek, amikor találkoznak, összejönnek és bizonyos szimpátiát vagy antipátiát éreznek egymással szemben. Ez az érzés annak az utórezgése, ahogy az emberek a szellemi világban a halál és az új születés közötti időszak közepén megszólították egymást. Ahogy akkor beszéltünk egymással, amikor mi magunk voltunk beszéd, úgy most a Földön csak halvány utánérzésben találjuk meg magunkat és egymást.”¹⁶

¹⁶ Rudolf Steiner: *Der übersinnliche Mensch, anthroposophisch erfaßt* GA 231; 1923. XI. 14., Dornach 1982; vesd össze: *Die Philosophie, Kosmologie und Religion in der Anthroposophie* GA 215; 1922. XI. 9., Dornach 1980; valamint *Geisteswissenschaftliche Menschenkunde* GA 107; 1908. X. 26., Dornach 1979.

Ahogy az embernek a halál után a szellemi világban, ugyanúgy az angyaloknak sincs lényükön kívül semmijük, ami megnevezhető lenne. *Teljesen* azonosak saját lényükkel, teljes egészük szó, olyan név, ami semmi mást nem jelent, csakis létüket, amely azonos a feladatukkal, amikor valamilyen alakban megjelennek egy embernek. Gábrriel az angyali üdvözlésben azonos „szavaival”, amelyek a Szűz intuíciójában emberi szavakká válnak. Gábrriel maga az intuíció, lényé teljes egészében az üzenet.

A lény maga az igazi név, a kijelentés, az üzenet, az „akaró idea”¹⁷ vagy öszekezet. Mert a lények képesek a kezdésre, meg tudnak törni vagy el tudnak kezdeni egy oksági láncot – az „arché” kifejezés magában hordja a kezdés, princípium, az uralom jelentését. Az „akaró idea” átélése találkozás azokkal a lényekkel, akik maguk a „közlés”, az „üzenet” – „Angelos” azt jelenti: követ –, hiszen földi nyelven nem tudnak megnyilatkozni. Belülről, a velük találkozó ember lelkéből „beszélnek”:

„Vegyük azt a helyzetet, amikor mintegy hívatlanul felmerül bennünk egy gondolat, amire eredetileg nem is gondoltunk. Birtokba veszi a lelket, annyira kitölti, hogy az az érzés támadhat fel bennünk: ezt a most felmerült gondolatot már egyáltalán nem tudjuk megkülönböztetni önmagunktól. Amikor az az érzésünk, hogy a gondolat él és magával ragadja a lelket, amely összefonódik vele és teljesen mindegy, hogy azt mondjuk-e: a gondolat van a lélekben vagy a lélek a gondolatban, akkor az érzékelhető létben valami hasonlót tapasztalunk ahhoz, ahogy a magasabb hierarchiák lényeivel lehet kapcsolatba lépni. Értelmüket veszítik az olyan kifejezések, hogy „mellettük” vagy „kívülük” vagyok. *Velük* vagyunk, ahogy a gondolatok élnek bennünk, de nem úgy, hogy azt mondhatnánk, hogy a gondolatok bennünk élnek, hanem úgy, hogy azt kell mondanunk: a gondolat bennem gondol. Az ember egyszerre éli át önmagát és a magasabb lényeket. Benne van a lényekben, egy velük, úgy, hogy egész lényét kiárasztja abba a szférába, amelyben élnek, és úgy vesz részt létükben, hogy pontosan tudja, hogy ők élik át magukat benne.”¹⁸ „Úgy ismerem majd, amint én is megismertettem” (*Pál I. levele a Korinthusbeliekhez*, 13,12).

A *Lukács evangélium*ban leírt három angyal-tapasztalás közös vonása, hogy a találkozás félelmetes az ember számára (*Lukács* 1,12; 1,29; 2,9); a magasabb lény első szavai megnyugtatóan szolgálnak: „Ne félj, ne féljetek”. Úgy tűnik, hogy a hatalmasabb lény, az erősebb szó kioltja a gyenge emberi „Én-vagyok”-ot. Rilke tárgyilagos leírást ad az ilyen találkozások természetéről:

Ó, melyik angyal hallana meg, ha kiáltok, az égiek
rendjeiből? és még ha szívére
vonna is hirtelen egy: viharzóbb léte hevében
égten-elégnék. Mert a Szép az Iszonynak
kezdeté csak, ennyit még elviselünk és

¹⁷ Rudolf Steiner: *Weltenwunder, Seelenprüfungen und Geistesoffenbarungen* GA 129; 1911. augusztus 27-i előadás; Dornach 1977

¹⁸ Rudolf Steiner: *Von der Initiation* GA 138; 1912. augusztus 29-i előadás, Dornach 1959

bámuljuk közönyét, hogy össze se zúzza
megveti lényünk. Iszonyú minden angyal.

(*Első duinói elégia*; Szabó Ede fordítása)

Iszonyú minden angyal S mégis, jaj nekem, én
rólatok éneklek, léleknek szinte halálos
madarai – ismerlek. Hol van már Tóbiás napja, midőn a
legragyogóbbak egyike állt a szerény kapunál,
kissé kendőzött az útra, s már nem ijesztőn;
(ifjú az ifjúnak, ahogy az fürkészve kinézett).
Lépne csak egyet az arkangyal most, a veszedelmes,
csillagokon túlról, lejjebb s közelebb: dőndülve tulajdon
szívünk döntene porba. Kik vagytok?

(*Második duinói elégia*, Rónay György fordítása)

A kinyilatkoztatások másik közös vonása a témájuk: egy gyermek születése olyan helyzetben, amelyben a születést a hétköznapi tudatnak teljes mértékben valószínűtlennek, sőt lehetetlennek kell megítélnie. Zakariás ezért nem tudja kétségeit leküzdeni (*Lukács 1,18*) – „mert én vén vagyok, és az én feleségem is igen idős” – amiért az arkangyal az újszülött körülmetéléséig némasággal sújtja, hogy inadekvát beszédéért, amely nem a *megfelelő* tudati szintről szólt, megbűnhődjék, és azután majd „beteljesedvén Szent Lélekkel” (*Lukács 1, 66-79*) képes legyen megjövendölni, hogy „mi lesz e gyermekből”. A szellemi születés lehetőségeiben való kételkedés megtalálható Ábrahám (*Mózes I. 17,17*) és Sára (*Mózes I. 18,22*) történetében is, valamint az Úr és Nikodémus beszélgetésében (*János 3,4*). Mindig az isteni szóba vetett bizalom hiánya zavarja meg az ember és az istenség egyetértését – esetleg csak átmenetileg, de gyakran súlyos következményekkel. Így például Mózes és Áron nem léphet be az Ígéret Földjére, mert Mózes kétszer megüti az Úrtól kapott vesszővel a kősziklát, ahelyett, hogy „szólnának” vele (*Mózes IV. 20, 11 - 22*). Kétség és bizonytalanság csak a szelídebb kifejezése a „harcnak” az angyallal.